

ปาฐกถาในขณานวาทที่ ๖

เรื่อง

พระพุทโธบาทสระบุรี

พิธีตรุษะสงกรานต์

และ

พิธี ไถ่ชิงช้า

พิมพ์แจก

ในงานพระกฐินพระราชทาน

กระทรวงธรรมการ

ณ วัดป่าทุมคงคา

วันพุธที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

09/05/2565

พิมพ์ที่โรงเรือนช่างพิมพ์ วัดสังเวช

ปาฐกถาเรื่องพระพุทธบาทสระบุรี

ของ

นายสมบุญ ไชติจิตร

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๗

ท่านทั้งหลาย

วันนี้ข้าพเจ้าได้รับเกียรติยศจากคณะกรรมการเผยแพร่
แผ่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียงให้มาบรรยายเรื่องพระ
พุทธบาทจังหวัดสระบุรีให้ท่านฟัง เพราะพรุ่งนี้ เป็นวัน
เพ็ญเดือน ๓ อันเป็นวันมาฆบูชา ซึ่งหมายความว่า
เป็นวันที่พระอรหันตพุทธสาวก ๑๒๕๐ ได้ประชุมกัน
พร้อมด้วยองค์ ๔ ประการ เรียกกันว่า “จาตรงคสัง
นิบาต” พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาโอวาทปาฏิโมกข์ในที่

ประชุมสงฆ์ นับเป็นการชุมนุมใหญ่ ด้วยเหตุนี้พุทธ
 ศาสนิกชน จึงได้นิยม นับถือกันว่า เช่นวัน สำคัญ ของ พระ
 พุทธศาสนาวันหนึ่ง โดยถือเอาเหตุ ดังกล่าว แล้วมา
 ประกอบ การ สักการะบูชาพระพุทธรูปเจ้า และ พระ อรหันต์
 ๑๒๕๐ พระองค์ เพื่อให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส
 ในพระพุทธรูปอย่าง ๑ แต่ยังมีเหตุสำคัญอีกอย่าง ๑
 ด้วย ในวันพุ่มนึ่งเป็นวันเทศกาลกำหนดของประชาชนชาว
 สยาม ที่เป็น พุทธบริษัทพากันไป ชมนม นมัสการ รอย พระ
 พุทธบาทที่จังหวัดสระบุรี หรือเรียกกันแต่ย่อ ๆ ว่า “ไป
 พระบาท” แต่ว่าใคร จะเป็นผู้กำหนดวันไว้แต่เดิม
 ชาวเขาไม่ทราบ และขอให้ท่านสังเกตด้วยว่า กำหนด
 นกหมายการอย่างอื่น ๆ ยิงว่าพอมันคลาคลุ้งลงลม
 กันไต่ข้าง แต่กำหนดการใช้พระบาทนั้น ก็เป็นความ
 เข้าใจพร้อมเพรียงชมทราบอยู่ทั่วกัน ว่าพอดลงวันกลาง
 เดือน ๑๑ ครึ่ง ๑๕ กลางเดือน ๔ ครึ่ง ๑ เป็นต้องไป
 ชมนม พร อมกันที่ พระพุทธรูปทุก ๆ มาตั้งแต่โบราณกาล

จนมีคน มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งชายหญิง เด็ก ผู้
 ใหญ่ ต่างก็มีเครื่องสักการะ เช่นประทีปเทียนมาลา
 ไปกระทำพิธีเป็นพุทธบูชา มีสักการะรอยพระพุทธรูปที่นอน
 หลาม ในวชน ๑๕ คำนัน ถ้าจะแลศในบริเวณลาน
 พระพุทธรูปที่อศกแอแซชองเต็มไปด้วยสารขุ่น ที่เป็น พุทธ
 ธรรมที่อศกสาหะไปจากจตุรทิศโดยจะคณนานับมีถ้วน ต่าง
 ก็สำรวมอาการเคารพตามขนบธรรมเนียมของคน ที่เป็น
 ของอศกรวยเจริญใจด้วยพุทธานุภาพยงนิก ผศ
 กบกำหนดคนคหมายการอย่างอื่น ก็เพราะเหตุใดเล่า จึง
 มีผู้พากันนิยมไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรี
 มากมายเช่นนั้น ถ้าจะตอบ อย่าง พุทธมามกะ ก็ต้องว่า
 เพราะเหตุที่พระพุทธรูปที่โตเสด็จมาถงประเทศจีน และโต
 ทรงเหยียบรอยพระพุทธรูปที่เวทเขาสวรรณบรรพตจังหวัด
 สระบุรี สำหรัยให้พศคาศนิกชนสักการะบูชา เพื่อ
 แชนเครื่องรำลึกถึง พระพุทธรูปใน เมื่อโตเสด็จกลับชนธ
 ปรนพพานล่วงลับไปแล้ว จึงโตมีผู้พากันนิยมเลื่อมใส

ครุฑฯ ไปชมมนมัสการกันมากมายถึงนักใด แต่น่าจะ
 มเหตอินทนาศคดียงกวาน ข้าพเจ้าจึงได้พยายามค้นคว้า
 หาความรู้ต่อไปว่า เหตุใดบุคคลจึงนับถือรอยพระพทธ
 บาทเป็นปูชนียสถาน ก็ได้พบหลักฐานคำอธิบายของ
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
 ทรงไว้ในหนังสือขมโนเวทาคำฉันท์ ว่าคเหิมอนมลเหตุ
 จะเกิดชนแศคคต ๒ อย่างต่างกัน เป็นคคคของชาวรมชฉวม
 ประเทศอย่าง ๑ ของชาวลงกาทวป้อย่าง ๑ คคค
 ของชาวรมชฉวมประเทศนั้น เติมถอกนตงแต่ก่อนพทธ
 กาลว่าไม่ควรสร้างรูปเทวดาหรือมนุษย์จนไวเสณสรวง
 สักการะบูชา และนับถือคคคตนมาจนพทธกาลลง
 หลายรือยบั้งโตเล็ก เพราะฉะนั้นพระเจคยทพวกพทธ
 คาคศนคชนสร้างเมอกอน พ.ศ. ๕๐๐ จึงทาคแต่พระ
 สลปหรือวัตถุต่าง ๆ เป็นเครื่องหมายสำหรับบูชาแทน
 องค์พระพทธจจจ รือยพระพทธบาทเป็นวัตถุอย่าง ๑
 ช่งชอขทากนในสมัยนทาทังรือยพระพทธบาทเบองชาย

และเบองขวา แต่ฝ่ายพวกทถอศาสนาพราหมณ์นั้นชอบ
 อ่างภาเขาหรือสิ่งอันที่เขินเอง โดย อกรรมชาติ แต่มีรูป
 สัณฐาน แปลกประหลาดกถอว่า พระผู้เป็นเจ้าได้บรรพกาล
 ไทเขิน โดยอ้างตำนานอย่างนั้นอย่างนี้ประกอบ เช่นที่
 ค่ายลกระยาศิระ ในเขตต์เมืองกระยา ซึ่งอยู่ไม่ห่างจาก
 ค่ายลพทกระยา อันเป็นที่พระพทอเจ้าตรัสรู้ มากนัก มี
 ศีลาคาคลายรูปคนนอนอยู่บนเนินเขานั่น และบนศิลาอัน
 มีรอยเหมือนรอยเท้าคนอยู่ร่อยหนึ่ง มีผู้อธิบายว่า เดิม
 มีกษัตริย์คนหนึ่ง พระวชิรเทพเจ้าเสด็จลงมาปราบ
 เมอจะหมายกษัตริย์ ทรงเหยียบท้าวไว้ กอนแล้วจึง ตกศิระ
 เสียบ แล้วบนกาลให้ด้วยกษและรอยพระบาทกลายเป็น
 ศีลาปรากฏอยู่ รอยนั้นเรียกกันว่า "วชิรปาท" นับถอ
 เขินที่ศกคัสติ มีผู้คนไปบูชาเนองนัจจนยคน ตามข้อ
 ความที่กล่าวมาเป็นคตที่ถอกันในมัชฌิมประเทศ

๑๑/๐๕/๒๕๒๕

ส่วนคตที่ถอกันในลังกาทวายนัน เป็นการเกิดเขิน
 ขึ้นหลัง โดยอ้างว่าพระพทอองค์ได้ทรงเหยียบรอยพระ

พุทธบาทไว้ให้เป็นที่สาธารณสังการบูชา ๕ แห่ง คือ ที่
 เขาสุวรรณมาลิกแห่ง ๑ ที่เขาสุวรรณบรรพตแห่ง ๑
 ที่เขาสมนกฏแห่ง ๑ ที่เมืองโยนกบุรีแห่ง ๑ และที่
 หาดทรายในลำน้ำนันทานทีแห่ง ๑ แต่ไม่ปรากฏในพระ
 บาลคัมภีร์ ใ้ว่าพระพุทธรูปองค์ใด ทรงเหยียบรอย พระพุท
 ธรูปประทับฐานไว้ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งเลย มีแต่คำถา
 คำนมัสการซึ่งแต่งไว้สำหรับสวดมนต์อย่างเก่าว่า “สุ
 วรรณมาลิกะ สุวรรณบรรพต สมณภูมฺเฏ โยนกบุรเ นม
 มทาย นทียา ปณฺชปาทวํ อหํ วรฺทามิ ทรโต คฺฉิน
 รอยพระพุทธรูป ๕ รอยดังกล่าวนั้น เติมไทย
 เราชูนี้แห่งแต่รอยที่เขาสมนกฏ อังกฤษเรียกว่า Adam's
 Peak ซึ่งอยู่ในลังกาทวีปแห่งเดียว พวกชาวลังกา
 อธิบายตำนานมอยู่ในเรื่องมหาวงศ์ ว่าครั้งหนึ่ง พระ
 พุทธเจ้าเสด็จเหาะไปยังลังกาทวีป ทรงสั่งสอนพวกชาว
 เกาะนั้นให้เกิดความเลื่อมใสแล้ว จะเสด็จกลับคืนไป
 ยังมีชนม์ในประเทศ จึงทรงทำปาฏิหาริย์เหยียบรอยพระ

พุทธบาทประคิษฐานไว้บนยอดเขา สำหรับให้ชาวลังกา
 ข้าราชการพระองค์ แต่ฝ่ายพวกทมิฬทลธศาสนาพราหมณ์
 อ้างว่ารอยนบนรอยวิษณubat ต่างพวกต่างบูชาด้วย
 ความเชื่อต่างกัน มาจนทกวนน ส่วนพวกทลธพระพุท
 ศาสนาตามลทลธลังกาวงศ์ เช่นไทยเราและมอญ พระมา
 แรกก่อนมาย่อมเชื่อถือศคชชาวลังกา ก็พากันศรทธา
 พยายามไปนมัสการรอยพระพุทชบาททเขาสุมนกฏ มาจน
 ถึงรัชชกาลพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๖๓-๒๑๗๑)
 ภิภษสังฆมไทยพวกหนึ่ง ออกไป ถึงลังกาจะไปบูชารอย
 พระพุทชบาททเขาสุมนกฏ พระสังฆมลังกาถามว่ารอย
 พระพุทชบาททอยู่ & รอยนบน เขาสุวรรณบรรพตก็อยู่
 ในสยามประเทศ ไทยไม่ไปบูชารอย พระพุทชบาท ทท
 นนทออกหรือ จึงต้องออกไปบูชาดงลังกาทว่ พระ
 ภิภษสังฆมพวกนบนความมาทลพระเจ้าทรงธรรม จึง
 ไปรคใหม่ตราสังหรวเมื่อึงให้ เทยวตรวจค้นหาตามภูเขา
 ว่าจะมีรอยพระพุทชบาทอยู่ณทแห่งใดหรือไม่ ครองน

สร้างชนโดยสมมต จึงโปรดให้สร้างเป็นมหาเจดีย์สถาน
 มีพระมณฑปสวมรอยพระพุทธรูป และสิ่งขามารามที่พระ
 ภิกษุสงฆ์ อยู่บริบาล และสร้างบริเวณพระราชินเวศ
 ไร่ที่เชิงเขาพระพุทธรูปแห่ง ๑ ที่ทำเจ้าสนกรมลำน้ำ
 สักแห่ง ๑ สำหรับประทับเวลาเสด็จไปยชชา แล้วโปรด
 ให้ช่างชาววิไลนคา สองกลอง ทำถนนแต่ท่าเรือขึ้นไปจน
 เขาสุวรรณมบรรพต เพื่อให้เป็นทางประชาชนไปมาได้
 โดยสะดวก และทรงพระราชอุทิศที่ดินโยชน์ ๑ โดย
 รอยพระพุทธรูปถวายเป็นพุทธบูชา ทั้งกลบนำผลซึ่ง
 เก็บได้เป็นส่วนของหลวงในถนน ก็ถวายไว้สำหรับใช้
 จ่ายในการรักษามหาเจดีย์ สถานที่พระพุทธรูป และ
 โปรดให้บรรดาชาย ฉกรรจ์ อันมี ภูมิลาเนาอยู่ในเขตคัก
 ทรงพระราชอุทิศนพนจากหน้าทวารวชิกรอน จัดให้เป็น
 พวกชนโชนเข้าพระปฏิบัตริศึกษาพระพุทธรูปแต่อย่างเดียว
 ทบบริเวณซึ่งทรงพระราชอุทิศนั้น ก็นามว่า "เมืองปรินต
 ปะ" เรียกกันเป็นสามัญว่า "เมืองพระพุทธรูป" และ

09/05/2565

เกิดเทศกาล ประชาชน ขึ้น ไปนมัสการ พระพุทธรูป
นั้นมา

แต่จรัลร้อย พระพุทธรูปอัน เป็นที่ประชาชนบูชาใน
ประเทศนั้นมากอนรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมแล้วช้านาน
และมีอยู่หลายแห่ง จะกล่าวถึงแต่แห่งสำคัญ คือ ที่
พระเจ้าธรรมราชาลิไทย กษัตริย์ ในราชวงศ์พระร่วง ทรง
สร้างไว้บนเขานางนงในเขตจังหวัดกำแพงเพชร มี
อภิมหารูปเป็นสำคัญอยู่ร้อยหนึ่ง อีกร้อยหนึ่งจะเป็นผู้
ก่อสร้างไม่ปรากฏ เคยวนอยู่ทั่วทิศพระบรมวงศากลาง
จังหวัดสุพรรณบุรีชาม พระบาทรอยนจำหลกบนแผ่นดินกระ
ดานไม้แก่น ด้านหลัง จำหลก รูปภาพ เรือง มารวชย
แต่ตรงทพระพุทธรูปทำเป็นแต่พระพุทธรูปอัน หากทำพระ
พุทธรูปใหม่ เป็นค่าเงินสำคัญแล้วคงว่าร้อยพระพุทธรูป
ที่สร้างขึ้นในประเทศนั้น ขึ้นเก็บถนตามคคิชาวมัธยมประ
เทศ คือสร้างขึ้นเป็นวัตถุที่บูชาแทนพระพุทธรูป มิได้
อ้างว่าพระพุทธรูปองค์ทรงเหยียบร้อยพระพุทธรูปไว้ เพราะ

ฉะฉินการที่พรอชพระพทชบาททเ ขาสวรรณบวรพต เมช
 รัชชกาล พระเจ้าทรงธรรมจิงเป็น คณเหตุให้คน ทังหลาย
 โดยมากเกิดเลื่อมใสศรัทธา เพราะเชอมนว่า พระ
 พทชเจ้าได้เคยเสด็จมาจนดงประเทศนี้ คอมากเกิดเจดียง
 สถานที่เชอถอกนว่าเป็นพทชบร โภคชนอกหลายแห่ง คือ
 พระพทชฉาย และ พระแทบตงวัง เป็นต้น แต่ประชาชน
 เลื่อมใสศรัทธาทพระพทชบาททงกว่าเจดียงสถานแห่งอื่น ๆ
 ทงนน แมพระมหากษัตริยชงได้เสวยราชย ณกรุงศรี
 อยุธยาต่อรัชชกาลพระเจ้าทรงธรรมมากเสด็จไป ทรงสัก
 การบูชาและสัโมโชเป็นนิจ บางพระองค์ทรงปฏิสังขรณ์
 และสถาปนาวัดสถานเพิ่มเติม มีปรากฏในหนังสือพระ
 ราชพงศาวดารว่า เมื่อรัชชกาลพระเจ้าปราสาททอง
 (พ.ศ. ๒๑๗๓ - ๒๑๘๘) โปรดให้แต่งธารทอง
 แต่งเป็นทประภาส และสร้างพระตำหนักทประทบเวลา
 เสด็จไปนมัสการพระพทชบาทชนทธารทองแตงนน ชนาน
 นามว่า พระตำหนักธารเกษมแห่ง ๑ ตกแตงพระตำหนัก

ที่ท่าเจ้าสนกแห่ง ๑ และให้ขุดบ่อน้ำท่าศาลารายตาม
ริมถนนหลวงทางชนพระพทชยาท สำหรับให้ ประชาชนไป
มาได้อาศัยทกระยะด้วย

ถึงรัชชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.
๒๑๘๘ - ๒๒๓๑) ปรากฏว่าโปรดให้สร้างถนนเป็น
ทางเสด็จพระราชดำเนินตั้งแต่เมืองลพบุรีไปจนถึงเขา
สุวรรณบรรพตสาย ๑ และสร้างอ่างแก้วแลก่อกำแพงกัน
น้ำตามไหล่เขา ซักน้ำฝนให้ไหลไปลงอ่างแก้วซึ่งน้ำ
ไว้ให้ประชาชนบริโภคอย่าง ๑ ต่อมาในรัชชกาลสมเด็จพระ
พระสุริเยนทราธิบดี (พระเจ้าเสือ พ.ศ. ๒๒๔๖ -
๒๒๕๑) ปรากฏว่าทรงปฏิสังขรณ์พระมณฑป ด้วย
พระมณฑปซึ่งสร้างครั้งพระเจ้าทรงธรรมทำแต่ยกเดียว
มาได้ ๗๐ ปีเศษ เห็นจะชำรุดทรุดโทรม จึงโปรดให้
เปลี่ยนเครื่องบนแปลงเป็นพระมณฑป ๕ ยอด ตั้งอัน
ทำนองที่ระทรงปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม เพราะความ
กล่าวในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า ครั้นนั้นสมเด็จพระ

พระสังฆราช (แดงโม) เป็นชาวเมืองเพชรบุรี ขึ้นไป
 ช่วยปฏิสังขรณ์ จึงทรงมอบงานทั้งปวงให้สมเด็จพระ
 สังฆราชเป็นผู้อำนวยการ ดังนั้น แต่การปฏิสังขรณ์ พระ
 มณฑปครั้งนั้นค้างอยู่ ครั้นถึงรัชกาลสมเด็จพระภู
 ทราธิบดี (พระเจ้าท้ายสระ พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕
 ทรงปฏิสังขรณ์ต่อมา และโปรดให้เอากระเบื้องแผ่น
 ใหญ่ประดับฝาผนังข้างในพระมณฑปและบันล้ายชัศทอง
 ประกอบตามแนวทิศออกจกด้วย

ต่อมาถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ (พ.ศ.
 ๒๒๗๕-๒๓๐๑) กล่าวในหนังสือพระราชพงศาวดาร
 ว่า ทรงพระราชดำริเห็นว่าเสด็จไปนมัสการ พระพุทธบาท ทักข
 และว่าควรทรงหาเวียงงาช้างต้นพระบรมจักรพาฬองไธสง่า
 เกรงช้างจะเป็นอันตราย จึงโปรดให้ทำเคอของสัตว์
 ช้างนั้นปล่อยถวายเป็นพุทธบูชาที่พระพุทธบาท ยังมีสิ่ง
 ที่สร้างใหม่โดยตลอดจนเห็นว่าบรรดาพระมณฑปก็สร้าง
 เป็นอันประคัมภักดีในครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ ทั้ง

ชยาน และล้มด้วยความตกกลัวไว้ในหนังสือขณโฆวาท
 คำฉันทของพระมหานาค วัดท่าทราย จังหวัดพระนคร
 ศรีอยุธยา ซึ่งแต่งเมื่อรัชกาลพระเจ้าบรมโกษา กิ
 พรรณาสงทกลาวนไว้ด้วย

ทรงฉรงรัชกาลพระเจ้าเอกทัศ (พ.ศ. ๒๓๐๑ -
 ๒๓๑๐) เมื่อพระมาเจ้ามาตั้งล้อมกรุงฯ ในขื่อพ.ศ.
 ๒๓๐๘ เติมพวกจีนที่อยู่ในกรุงอาสาทอสูชาคิก จึง
 จักให้กองจีนตั้งค่ายอยู่ ณ ค่ายลกลองสวนพลุ ครั้นแล้ว
 จีนพวกนั้นคบคิดกันประมาณ ๓๐๐ คน ขึ้นไปพระพท
 ยาทไปเล็กทองคำทห่มพระมณฑปน้อย อัน ทรง รอย พระ
 พทยาท และแผนเงินที่ปลาทพนพระมณฑป เขามาเป็น
 อาณาประโยชน์แล้วเลยเผาพระมณฑปเสียด้วย มาถึง
 สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี กิตติการ ศักดิ์สงคราม ทั้ไม่มี
 เวลาที่จะได้สร้างพระมณฑปพระพทยาทให้คืนก็ตั้งเกล้า
 ทรงฉรงรัชกาลที่ ๑ ทรงรัตนโกสินทร พระบาทสมเด็จพระ
 พระพทยอดฟ้าฟ้าโลกจึงโปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราช

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จขึ้นไปทรง อำนวยการ
 การปฏิสังขรณ์พระมณฑปพระพุทธรูปที่เมืองพ.ศ. ๒๓๓๐
 ให้พระยาราชสงครามเป็นนายช่าง ประดิษฐ์เครื่องบนพระมณฑป
 ขนขึ้นมาจากกรุงเทพฯ ครั้นนกรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระราชดำริ
 ทหารบิณฑบาตของเครื่องบนตัว ๑ ทรงพระราชดำริเห็นว่า
 พระราชทานเงินตั้งแต่ทำเรือขึ้นไปจนถึงพระพุทธรูป ให้
 เป็นเยี่ยงอย่างแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ขึ้นไปทำการ
 ปฏิสังขรณ์ครั้งนั้น แล้วโปรดให้สร้างบ้านประตุมกั ๘
 บ้านขึ้นใหม่ ตามแบบอย่างที่พระเจ้าบรมโกศได้ทรง
 สร้างไว้ยังมีปรากฏอยู่จนบัดนี้ แต่ฝาผนังข้างโน้นเห็นแต่
 ล่องชาด ไม่ได้คาบแผ่นกระเบื้องแต่ก่อน นอกจากพระมณฑป
 สิ่งอื่นใดที่สวรรคตหรือทรุดก็ได้โปรดให้ซ่อมแซมเมื่อในรัชกาล
 ที่ ๑ ทั่วไป เพราะฉะนั้นในรัชกาลที่ ๒ จึงไม่ปรากฏว่า
 ได้มีการปฏิสังขรณ์สิ่งใด เพราะของที่ทรงสร้างและ
 ประดิษฐ์เมื่อในรัชกาลที่ ๑ ยังบริบูรณ์อยู่ถึงรัชกาลที่ ๓
 ปรากฏว่าได้ทรงปฏิสังขรณ์เครื่อง

บนพระมณฑปใหญ่ และมีเหตุเกิดไฟ เตียน บูชาใหม่
 มานแล้ว เลยใหม่พระมณฑปน้อยที่สวมรอยพระพุทธรูป
 เสียด้วย จึงต้องทำใหม่ นอกจากนั้นไม่ปรากฏว่าได้ทรง
 สร้างสิ่งอื่นใดอีก หนึ่งปรากฏว่ากรมพระราชวังบวรใน
 รัชชกาลที่ ๓ นั้นทรงเลื่อมใสพระพุทธรูปมาก เมื่อ
 เสด็จกลับจากปราบกบฏเวียงจันทน์ ทรงอุทิศถวายเครื่อง
 สิ่งทอให้เสด็จในการสงครามคราวนั้นไว้เป็นพุทธบูชา และ
 ทรงสร้างพระเจดีย์ตามแบบพระธาตุพนมไว้ด้วย องค์ ๑

ต่อมาในรัชชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปเป็นมหา
 เจดีย์สถานอันสำคัญ ของ ประเทศสยาม และ ประชาชน
 เลื่อมใสศรัทธามากมาแต่โบราณกาล จึงทรงพระกรุณา
 ธิราช ปรากฏสิ่งทรงสร้างใหม่หลายสิ่ง คือ พระมณฑป
 ภาณุกเจดีย์ที่อยู่ใกล้พระมณฑปองค์ ๑ และโปรดให้สร้าง
 เครื่อง อนุสรณ์ มณฑป ใหญ่ และ สร้าง พระ มณฑป น้อย
 เปลี่ยนของที่สร้างครั้งรัชชกาลที่ ๓ ให้ทั้งงามมั่นคงยัง

จนกว่าเก่า ทรงให้เปลี่ยนแผ่นดินเงินยพพันพระมณฑปเป็น
 เลื่อนเงิน และทรงสร้างเทวรูปศิลาที่เขาคอกด้วย ใน
 รัชชกาลนี้ ได้เสด็จขึ้นไปทรงนมัสการ พระพุทธบาท และ
 ทรงยกยอดพระมณฑป และบรรจุพระบรมธาตุพระมณฑป
 ภาณพลาตย์เมือขวอก พ.ศ. ๒๔๐๓

ถึงรัชชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท ๔ ครั้ง เสด็จ
 เมื่อก่อนสร้างทางรถไฟสายเหนือในขวอก พ.ศ. ๒๔๑๕
 เป็นครั้งแรก และเสด็จขมมะแม พ.ศ. ๒๔๒๕ อีก
 ครั้ง ๑ เมื่อเสด็จครั้งแรกนั้นได้ทราบบว่า ทรงว่าพระ
 แสงขอบนคอกข้างพระที่นั่ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงศกษาวชา
 ศาสตร์อันเขนวชาชั้นสูงสำหรับ พระมหากษัตริย์ ก
 ดึงทรงผูกหัดไว้กระทำยุทธสงคราม ในสมัยโบราณ
 ถวายเช่นพุทธบูชาพระพุทธบาทตามราชประเพณีด้วย ต่อ
 มาเมื่อสร้างทางรถไฟขึ้นมา สะดวกแล้ว เสด็จพระราช

ทำเนียบอีก ๒ ครั้ง ในรัชชกาลที่ ๕ ใ้ทรงปฏิสังขรณ์
 พระวิหารหลวงและซ่อมผนังข้างใน พระมณฑปให้เขียน
 เป็นลายทอง และบันไดนาคทางขึ้นไป พระมณฑปนั้น
 เกิมเป็นบันได ๒ สาย ก็โปรดให้สร้างเกิมอีกสาย ๑
 เป็น ๓ สาย และหล่อศิรัระนาคด้วยทองสัมฤทธิ์ที่เชิง
 บันไดเป็นการเพิ่มเติมสิ่งซึ่งสร้างครั้งรัชชกาลที่ ๑ ด้วย
 ต่อมาถนอตอนปลายรัชชกาล เกิมของพระมณฑปชำรุด
 มาก ต้องรื้อของเกิมทำใหม่ทั้งหมด เเทวรูปที่เขาคอก
 ซึ่งสร้างในรัชชการที่ ๔ ก็ถูกไฟไหม้หักพังทำลาย จึง
 โปรดให้หล่อใหม่ และโปรดให้พระพดมาจารย์ (มา) วัด
 จักรวรรดิราชาวาส เมือยังเป็นทพระมงคลทิพมุน
 ตำแหน่งผู้รักษาพระพุทธรายาท เป็นนายงานทำการปฏิ-
 สังขรณ์จนสำเร็จ ยิ่งแต่จะยก พระจุล มงกุฎเหนือ
 พุ่มข้าวบิณฑ์ออกพระมณฑป พระองค์ก็เสด็จสวรรคต
 เสียก่อน

ต่อมาถนอรัชชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกลาเจ้าอยู่หัวไต่เสด็จขึ้นไปทรงนมัสการและทรงยกยอก
 พระมณฑปพระพุทธรูปบาทเมือ พ.ศ. ๒๔๕๖ แล้วโปรด
 ให้บูรณะปฏิสังขรณ์พระมณฑปจนแล้วสำเร็จ มาใน
 รัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรง
 พระราชศรัทธาเลื่อมใสทำนุบำรุงและบำเพ็ญพระราชกุศล
 ถวายพระพุทธรูปอยู่เป็นอันมากปรียาย เป็นอันว่าถว
 ษณ์ใหม่ของไทยเรา ก็โปรดพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เจ้าพนักงานเชิญเครื่องราชสักการะ มีต้นไม้มงคล
 เงินและธูปเทียนนำอบนำหอมไปกระทำพิธีสมโภช ถวาย
 เป็นพุทธบูชา และเมื่อถึงงานพระราชพิธีเข้าปฐมพรรษา
 ก็ยังโปรดเกล้าฯ ให้จัดเทียนพรรษาและถวายฟืมของ
 หลวงทวย ยังมีสิ่งสำคัญที่นาจะยกมากกล่าวในที่นอก
 คือ วัดพระพุทธรูปอยู่ในจำนวนที่ใคร่พระราชนานพระ
 กฐินหลวง อย่างวัดสำคัญอื่น ๆ เมื่อถึงเทศกาลออก
 ปฐมพรรษาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะกรม
 การจังหวัดสระบุรีนำไตรพระกฐินไปทอดทุกปี นอก

จากนั้นยังได้ทรงทานบารุงสิ่งอื่นโดยพระบรมราชูปถัมภ์
 ตามเยี่ยงอย่างพระมหากษัตริย์ราชเจ้าแต่ก่อนมาอีกด้วย
 ตามขอความที่เฝ้ากล่าวมาแล้วนั้น ท่านจะเห็นได้ว่า
 พระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี เป็นมหาเจดีย์สถานที่สำคัญใน
 ในรัฐสีมาอาณาจักรสยามเพียงไร เพราะฉะนั้นในโอกาส
 วันพรุ่งนี้ชน ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ อันเป็นวันสำคัญของสาร
 ชนที่เป็นพุทธบริษัทคงจะพากันไปชุมนุมนมัสการรอยพระ
 พุทธบาทที่จังหวัดสระบุรีด้วยความเลื่อมใสศรัทธาของ
 ท่านมากมายเช่นเคยมาทุกปี

ขอความสวัสดิ์จงมแต่ท่านทั้งหลาย

ปาฐกถาเรื่อง พิศิตรุษะสังกรานต์

ของ

นายสมบุญ ไชติจิตร

บรรยายโดยทางวิทยุกระจายเสียง

เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ท่านทั้งหลาย

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติยศอย่างสูง ที่ท่านอนุกรรมการ
การเผยแผ่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียง ขอให้ข้าพเจ้า
บรรยายเรื่อง "พิศิตรุษะสังกรานต์" หรือเรียกกันอีก
อย่างหนึ่งว่า พิธินบใหม่ให้ท่านฟัง เพราะวันนี้เป็นวัน
เริ่มต้นของงานพระราชพิธีพิศิตรุษะสังกรานต์ พ.ศ. ๒๔๗๘
ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๘ มีนาคม มีรายการปรากฏอยู่ใน
หมายกำหนดการของกระทรวงวังแล้ว ฉะนั้นในทันที
จะกล่าวแต่เรื่องสังกรานต์ซึ่งไทยเรานิยมทำสืบเนื่องกัน

มาแต่โบราณจนปัจจุบันเท่านั้น แต่ก่อนที่จะกล่าวถึง
เรื่องสังกรวาท จ้าตองกล่าวถึงที่มาแห่งการท้าวพิชิตอย่าง
อื่น ๆ เสียก่อน

ว่าถึงการพระราชพิชิตต่าง ๆ ซึ่งมีสำหรับพระนคร
นั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระราชทานพระบรมราชา
ธิบายไว้ว่า อาศัยที่มาเป็น ๒ อย่าง มาตามตำรา
ไสยศาสตร์ ทนบถอพระเป็นเจ้า เช่น พระอิศวร พระ
นารายณ์อย่าง ๑ มาตามพระพิชิตศาสตร์อย่าง ๑
แต่พิชิตมาจากตนเหตุทั้ง ๒ อย่างนี้ มาระคนปนกันเป็น
พิชิตชนิดอย่าง ๑ ก็มิ เพราะอาศัยเหตุที่แต่เดิมพระ
มหากษัตริย์ และ ราชบุรุษชาวพระนคร ถิธศาสตร์พราหมณ์
การใด ๆ ซึ่งนับว่าเป็นศรีสวัสดิแก่พระนครตามคัมภีร์ไสย
ศาสตร์ ก็ประพฤติกเป็นประเพณีสำหรับพระนครตามแบบ
อย่างนั้น ครั้นเมื่อภายหลังพระมหากษัตริย์และราชบุรุษ
ทนบถอพระพิชิตครุศาสตร์ ก็ถือว่าพระพิชิตศาสตร์เป็นตน
เดิมแท้ไม่มฤกษภาพจรของอินใด ด้วยพระพุทธานุญาต

คราวที่ ๑ ฤกษ์ดี ยามดี ทรัพย์ดี ฐานะดี การบูชาเส้น
 สวรรค์ ทั้งปวงน้อมมาด้วยความสมัครใจในไตรทวาร ถึง
 แมว่าการชงจะเป็นมงคลและเป็นอวมงคลก็ กอด้วย
 ทศนทั้งปวงประพฤติกการสมัครใจและทศจรตเป็นทศน เพราะ
 ฉะนั้นการพระราชพิธีใด ๆ ชง เกยวของเจอปน อยู่ในพระ
 พุทธศาสนา ชงมีคางว่ามาตามทางพระพุทธศาสนา
 นั้นเขาเป็นคฤหัสถ์ศาสนานัน จะอ้างว่าพระพุทธรเจ้า
 บัญญัติหรือแนะนำไว้ให้ทานนไม่ได มีอย่างเคียวแต่
 การพระราชพิธีทั้งปวง บางอย่างต้องยกคางทศนพระพุทธรเจ้า
 คริสต์สรรเสริญ บางอย่างพระพุทธรเจ้าทศนเศยน เมอ
 ว่าโดยย่อแล้ว การอนโททเป็นไปโดยสมัครใจในไตรทวาร
 พระพุทธรเจ้าทศนสรรเสริญการสังนว่าเป็นดี การสัง
 โทท เป็นทศจรตก็ยอมทรงตเศยนว่า การสังนเป็นการชว
 เพราะฉน การพระราชพิธี ท อางว่า มา ตามทางพระพุทธ
 ศาสนานัน ^{๐๘/๑๕/๒๕๖๕} คราวนี้ต้องเข้าใจว่าเป็นแต่ทศนอย่างความ
 ประพฤติของ ผู้ชงนบถือพระพุทธศาสนาได้ ประพฤติมาแต่

ก่อน แต่การที่ประพุดตนนั้นไม่เป็นโทษที่พระพทธเจ้าจะ
พงศเตยน การพระราชพิชเช่นนั้นขว่าเป็นการมาตาม
ทางพระพทธศาสนา.

แต่ ส่วน พระราชพิช ซึ่ง คละ ปนกัน ทง พทธศาสนา
และ ไสยศาสตร์นั้น ก็เกิดขึ้นทวยเมื่อพระมหากษัตริย
และราชฎรณยถอศาสนาพราหมณกิงกล่าวแล้ว ครน
เมื่อ เกรบพระพทธศาสนาถอ พระพทธศาสนาไม่สู้
เป็นปฏิยภยคคคคานกบศาสนาอื่น ๆ พระพทธเจ้ามพทธ
ประสงค์อย่างเคยวแต่ที่จะแสดงเหตุอันเป็นจริงอยู่อย่างไร
และทางที่จะระงบคยทกขโตทวยวชโต ตามซึ่งพระองค์
ตรัสรู้ทวยพระอนคตรสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ไม่
พยากรณกล่าวแก่ ในถ้อยคำ ความเห็นของชนทงปวง
ทกล่าวแย้งกันอยู่ต่าง ๆ ด้วยเห็นไม่ เป็นประโยชน์อันใด
เมือว่าโดยย่อแล้ว ผู้ทลอมนในพระพทธศาสนามาแต่
เดิมก็ไม่เห็นเหตุอันใด ซึ่งสมควรจะนยถอลทอทางไสย
ศาสตร์ แต่ผู้ซึ่งนยถอพระพทธศาสนาในชั้นหลังอนยง

09/05/2565

ว่าเป็นเพราะผลสำเร็จงานนายกรวโภภชเช่นกล่าวมาแล้ว จึง
 ทำให้ความหวาดหวั่นกลัวเกรงนั้นไม่อาจสูญไปได้ เมื่อ
 มีความกลัวอันตรายอยู่ดังนี้แล้ว ส่วนความปรารถนา
 จะอยากก็อยากสยายนนแรงกล้า ก็ชกพาให้หันเข้าหา
 ความอ่อนน้อมของเส้นสรวงขงาให้ช่วยแรงเข้าอกตาม
 ความปรารถนาอันนั้น ด้วยเหตุนี้เองแม้ว่าคนไทยเราถือ
 พระพุทธศาสนาที่ยิ่งหาอาชง จะละทิ้ง การบูชาเส้นสรวงไป
 ได้ไม่ การพระราชพิธีตามไสยศาสตร์จึงยังไม่ได้เลิก
 ถอนเป็นแต่ความนับถือนั้นอ่อนไป ตกอยู่ในทำไว้คิดว่า
 ไม่ทำ เพราะไม่เสียหายอันใด

บทนี้จะกล่าวถึง เรื่อง ตระณะสังกรานต์หรือเรื่องขนบ
 ใหม่ต่อไป กำหนดขนบใหม่ของไทยเราเป็น ๒ ครั้ง
 แรกเดือน ๕ ขนบ ๑ นับเป็นขบใหม่ เพราะเปลี่ยน
 ขอบตามสิบสองนักษัตร นับชวศ ฉลุ ขาล เถาะ
 เป็นต้น ๐๙/๑๒๓๔๕ ไม่เปลี่ยนศกเลขท้ายศักราช เพราะ
 ศักราชนั้นยังไม่ได้ขนบ ด้วยตามวิธีไหวของเรานับตาม

โคจรของพระอาทิตย์ คือพระอาทิตย์ยกชนราศีเมษเมษ
 ใต้ จงชนศักราชในวันเดือนสิงห์ ในระหว่างซึ่งยังไม่
 ใต้ชนศักราชจึงต้องไชยใหม่ แต่ต้องหมายเหตุไว้ว่า
 ยังเป็นศกเก่าอยู่ การที่ไชยศกเอกเอกโทตรีไปจนกระทั่ง
 ถึงสัมฤทธิ์ศกควบท้ายบลงควบนัน เพราะประสงค์จะ
 จดหมายบนทกวนคนเคือนบให้สิ้น ควบเหตว่าถ้าจะเรียก
 แต่บมชอสิบสองชอ เมื่อบรบสิบสองบเขาแล้วต่อไปก็
 จะวกลงบเก่า หากจะจดจำอะไรมาทุก ยาว ๆ ก็มัก
 จะชวนให้เลอะเทอะ วนบมชอสิบสองบ นเป็นชของ
 ไบราณมควบถนหลายประเทศ เช่นญูนและจีน ทนบ
 ตลอดจน ถึง เคือนถึง เวลาทุ่มโมง เป็นสิบสองนักษัตรก็มี
 ควบเป็นวนบข้ายำโคแมนยาทวดถน เพราะไชมา
 ชานาน เช่น เมองจีน เห็น จะไค่นบมากกว่าสิบนบแล้ว
 ในขจยบน ถ้าจะไปถามท่าน จมอายุมาก ๆ ว่าอายุ ท่าน
 เท่าใด ท่านคงจะออกชอตามนักษัตรของบนนทกคน
 ที่จะบอกศักราช ไค่นนบอยเต็มที เว้นแต่ไทร ถ้าจะ

สอยสวนให้ทราบว่ายายเท่าใดก็ได้ แต่จะต้องคะเนหน้า
 ตาเอาไว้ว่าลักษณะทรวงทรวงสันฐาน จะอยู่ สักกี่รอบขยับสอง
 ยามาแล้ว หรือบางคน จะบอกได้เองว่ายายมากรอบ
 เพราะการนับสันสังเกตุคนใดไม่ใกล้เคียงนั้น จึงมีศอกยก
 ศกกลงไว้ข้างท้าย เมื่อปลายศกศักราช เป็นเศษ ๑
 ก็ให้ใช้เอกศก เป็นเศษ ๒ ก็ให้ใช้โทศกไปตามลำดับ
 จนถึงสมฤทธิศกเป็น ๑๐ บรรอบหนึ่ง ทำให้การทวน
 วน ๆ กันอยู่ยาวออกไปได้ออกเป็น ๖๐ ปี จึงจะลงเคาะซ้ำ
 เต็ม คือ ชาวทสมฤทธิศก ก็คงเป็นชาวทสมฤทธิศก ฉลุ
 เอกศกก็คงเป็นฉลุเอกศก เมื่อจะใช้เขียนหนังสือเขียน
 ได้สั้น ๆ ไม่ต้องลงศักราช เหมือนอย่างกับนสัปกศก
 เลขข้างหน้า ๑๒๘๗ นั้นเป็นอินจาไว้ในใจไม่ต้อขอ
 มานับ ลงแต่เศษ ๗ เป็นพอแล้ว ถ้าจะเขียนตาม
 ความคาดคะเนว่า เมื่อยังไม่เกิดขอกศกทายบนนั้น ก็
 คงจะต้องเขียนเลขออกบ้านจลศักราช ๑๒๘๗ การทลง
 เศษศกข้างท้าย จึงทำให้ สั้นกว่าท จะออก ซอกศักราช และ

เขย่นตัวเลข แต่ทว่าใช้กันอยู่ดังทงเค็ยศึกทงศักราชด้วย
 เช่น ยกนสัปรดศก จลศักราช ๑ ๒๘๗๗ กอຍ่ข้างจะเผื่อ
 ต้องทำธระมากอย่หนอยหนง เพราะเหตุทงชอบเปลี่ยน
 เอาคนเดอน ๕ เป็นประมาณเพอจะให้ง่าย หรือ
 เป็นของนยคนมาเก่าแก่ก่อนทงใช้ศักราช ซงตัดเอา
 พระอาทิตย์ ชนสุราศิเมษ เป็นเปลี่ยนนย อนเลอนไปเลอนมา
 ไมใครคงท เพราะสังกรานตคือเปลี่ยนศักราชนบตาม
 สร้อยศก บ่เกอนนยตามจนทรศกคคลาวเคลอนกนจงใด
 ต้องเป็นนยใหม่ ๒ หนค้อมา

ในเรองทเปลี่ยนนย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอย่หัว พระราชทานพระบรมราชาธิบายไว้ในคำ
 พระภาคแห่งหนง ซงมอยในหนังสือวชิรญาณ เล่ม ๒
 ระเบียบท ๑๓ ปี ๑๒๔๗ มีข้อความว่า “ทวยแรก
 ทงกำหนดนย ไบราณคิเห็นว่ฤทหนาวเป็นเวลาพัน
 จากมคฝนสว่างขึ้นเปรี๊ยบ่เหมือนเวลาเช้า คนโบราณ
 จงใดคคนยเอาฤทหนาวเป็นคนย ฤทร้อนเป็นเวลามค

คลุ้มไคล้มมาก และฝันว่าเที่ยวไปในไหนไม่ค่อยได้ จึง
 ไต่คิดเห็นว่าเข็นเหมอนกลางคืน คนทั้งปวงเข็นอนมาก
 ถอว่าเวลาเช้าเข็นคนวัน กลางคืนเข็นปลายวันคนใด
 คนโยราณกคิดเห็นว่าถูกเหมอนค คือถูกหนาวเข็นคนย
 ถูกคิมหนกคคือถูกรอนเข็นกลางบ ถูกวีสสานคือถูกฝน
 เข็นปลายบ เพราะเหตุคนขงโค่นบชอเข็นเข็น ๑ มา
 แดเข็นอาย ” กงน เหตุโคจริงไมคองขใหม่ทเข็นอาย
 ชงแปลว่าเข็น ๑ มาคองขใหม่ค่อเข็น ๕ เข็น ๖
 ส้มเก็ทพระพททเจ้าหลวงทรงพระราชดำริไว้ว่า ความ
 ทคองเข็นอาย เข็นเข็น ๑ กงเข็นการถูกคองตาม
 กระแสพระราชดำริใน พระบาทส้มเก็ทพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
 ททรงไว้นน แดวอนบเข็นเข็นเห็นจะมมากอนทนบ
 คักกราชเข็นเรื่องเขียวกนภนบขเข็น ชวค ฉลล ขาล เกาะ
 ครนเมอมฝตงคักกราชขนไซ อาศยเหตุทจะเรมคตคอง
 คักกราช ^{๐๖๒๒}๒๕๖๖ พระพททคักกราช นบคองแควนปรนพพาน
 ของพระพททเจ้า กคองไปคองสังกรานค่อในวณวิสาข

บรรดหม ^๑ ซึ่งเป็นทิวรอยเหมื่อนอนอย่างกบนบเป็นเดือน ๑
 ซนใหม่นนอย่างหนง ^๒ ทวยมเหตทจะสังเกตศทวอกระบวน
 คิคอ่านไ้ง่ายเช่นกยสังกรานตของจุลศักราช กำหนด
 เหาพระอาทคยซนส้วาศีเมษซงเป็นวาคีดาวทถูกยชวาคตอน
 ๗ไม่ขนายคายเกยวกรวาคอน ๆ เป็นคณนอย่างหนง เพราะ
 เหนจนงไ้ทงชอเดือนท ๑ เติมเสียบ ^๓ ให้ไปคคอยู่
 กลางบหรือปลายบตามแต่จะเป็นไป ^๔ แต่ชอเดือนเช่นนน
 เคยใช้เข้าใจกันมานานแล้ว ^๕ ก็ทงให้เคลือนอยู่ไม่
 เปลี่ยนแปลง

ศักราชต่าง ๆ ^๖ ซึ่งใช้กันอยู่ในประเทศทงปวง ย่อม
 ตงเอาตามเหตุตามคาคทมเหตุซงเป็นคณจนนศักราชน
 ๗อย่างหนง ตามทจะค่านวณงวยนนอย่างหนง แต่
 ๘ทตงคณบอ ในฤตหนาวมมากกว่าทไปตงคณบ ในฤตคณ
 ๙อย่างเช่นคณบฝรั่ง ดิงวาคักราชเขาใช้ศักราชพระเขษ
 ๑๐เกตกรวง ^{๑๑} เตตอถนชวคณคณเดือนบ ^{๑๒} เขาไม่ไ้คาคย
 เหนจบรรจจบรรจศักราชเหมื่อนอย่างพระพทศักราช ^{๑๓} เขา

ใช้กำหนด เขาพระอาทิตย์ บัดนี้ไปโคจรใกล้ เป็นอายันตสัง-
 กรานต์ ถึงข้างขึ้นก็ใช่เช่นนั้น เป็นแต่เขาจะม้วน
 คำนวณคักเวลาอย่างไรแปลกไป จึงไม่ตรงกับฝรั่ง
 ถอดคลาออกมาจาก เวลาที่พระอาทิตย์ เป็นอายันตสังกรานต์
 ตกอยู่ใน ระหว่างที่ พระอาทิตย์ ยังไม่ เป็น สัมฤทธิ์สังกรานต์
 จึงเห็นว่า เมื่อบ่ายยังไม่ได้ใช้ จุลศักราช คง จะใช้ กำหนด
 เปลี่ยนเป็นอายันตสังกรานต์ได้เหมือนกัน เพราะเป็นเวลา
 ประสพของภฤตหนาว ซึ่งนับว่าเป็นเวลาเขาคงกล่าว
 มาแล้ว เดือนอายุจึงเป็นเดือน ๑ อยู่เป็นพระยาน แต่
 เพราะเหตุที่กำหนดเขาพระอาทิตย์ ขึ้น สัปดาห์เมษ เป็นราศี
 คาวตงเช่นกล่าวมาแล้ว จึงได้ย้ายปีใหม่มาเสีย ไม่
 เอาตามอายันตสังกรานต์ได้ เปลี่ยนมาเอาสัมฤทธิ์สัง-
 กรานต์มาเอา คือเวลาพระอาทิตย์กลับมาตรงศีรษะ
 เป็นเวลาสังกรานต์ เพราะฉะนั้นสังกรานต์จึงได้เลื่อน
 เข้ามายู่ ในเดือน ๕ หรือเดือน ๖ ไม่เร็วกว่าเดือน ๕
 จน ๔ ค่ำ ไม่เกินเดือน ๖ จน ๔ ค่ำ ออกไป

09/05/2555

ส่งกรานตองอยู่ในระหว่างเดือนหงนนั้น เพราะเหตุตอง
บใหม่จึงได้เป็น ๒ ครั้ง คือเปลี่ยนชื่อขบครงหนง เปลี่ยน
ศักราชขบครงหนง

การที่เรอชอวาสังกรานตองนั้น มีเรอชอวามเป็น

นทานประกอบด้วยคำบอกเล่าสลับต่อกันมา และปรากฏ
ในจารึกเรอชอวาสังกรานตองพระเชตพน ซึ่งชาวเขาจะ
ขอนามาเล่า สักนพง ฅบคน เพื่อจะไต่พน ความทรงจำใน
ประเพณชองไทยเราไวบ่างตามสมควร คือว่า “เมื่อ
ตณภทรกลบ่น เศรษฐีคนหนงไม่มีบุตร บ่านอยู่ไกล
กษณกลงสร่าฯ มีบุตรสองคน ลวเนอเหมือนทอง วัน
หนง นกลง สร่านน เขาไปกล่าว คำหยาย ซ่าคือ เศรษฐี
เศรษฐีจึงถามว่าเหตุใดจึงมาหม่นประมาทต่อเราผู้มีสมบัติ
มาก นกลง สร่าจงตอบว่า ถึงท่านมีสมบัติมากก็ไม่มี
บุตร ตายแล้วสมบัติจะสญเปล่า เราไม่มีบุตรเห็นว่า
ประเสริฐกว่าท่าน”

พระอาทิตย์พระจันทร์ ตั้งอธิษฐานขอบุตรถึง ๓ ปีก็
 มีได้บุตร อยู่มาถึงวัน นกขตฤกษ์สงกรานต์ พระ
 อาทิตย์ยกชนส์วาศเมษ เศรษฐีจึงพาบริวารไปยงตน
 ไทร อันเป็นที่อยู่แห่งฝั่งนกทองปวงร่มฝั่งน้ำ จึงเอา
 ขาวสารลงน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหงขนบซาพระไทร ประโคม
 ขพาทย์ตั้งอธิษฐานขอบุตร พระไทรมีความกรณาจึง
 เหาะไปเฝ้าพระอินทร์ขอบุตรให้เศรษฐี พระอินทร์จึงให้
 ธรรมบาล เทวบุตร ลง มา ปฏิสนธิ ใน ครรภ์ ภรรยา เศรษฐี
 เมื่อคลอดคลอดแล้วจึงได้ชื่อวาทรรวมบาลกमार ปลุกปราสาท
 เจ็ดชั้นให้อยู่ที่ใต้ต้นไม้ไทรร่มฝั่งน้ำนั้น กमारเจริญชนก
 วิชาญาณแล้วเรียนไทรเพทขบเมืออายุได้เจ็ดขวบ ได้
 เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่าง ๆ แก่มนุญย์ทั้งปวง ใน
 ขณะนั้นโลกทั้งหลายนับถือท้าวมหาพรหม และกบิลพรหม
 อิงศหนึ่ง . ว่าเป็นผู้แสดงมงคลแก่มนุญย์ทั้งปวง เมื่อก
 บิลพรหมทรงอายุจึงลงมาถามปัญหาธรรมบาลกमार ๓ ข้อ
 สัญญาไว้ว่าถ้าแก้ปัญหาได้จะภักดีระบิบูชา ถ้าแก้ไม่

ไทระตกศิระธรรมบาลกุมารเสีย   ธรรมบาลกุมารผิด
 ๗ วัน ครนล่วงไปไ้ ๖ วัน ก็ยังคิดไม่เห็น จึง
 นึกว่าพรุ่งนี้จะตายด้วยอาชญาทำวักขิลพรหมไม่ต้องการ
 จึงระหนไปชักชวนตายเสียดีกว่า   จึงลงจากปราสาท
 ไปนอนอยู่ใต้คนตาลสองต้น   มีนกอินทรีสองตัวผัว
 เมยทารงอาศัยอยู่บนต้นตาลนั้น   ครนเวลาคำนางนก
 อินทรีถามสามว่าพรุ่งนี้จะไ้ไ้อาหารแห่งใด   สามบอก
 ว่าจะไ้ไ้กินศพธรรมบาลกุมาร   ซึ่งทำวักขิลพรหมจะฆ่า
 เสียเพราะทนายขัญหาไม่ออก   นางนกถามว่าขัญหานั้น
 อย่างไร   สามจึงบอกว่าเขาศรีอยู่หน้า มนุษย์ทั้งหลาย
 จึงเขานาล้างหน้าขอ ๑ เวลาเที่ยงศรีข่อยอก   มนุษย์
 ทั้งหลายจึงเขาเคืองหอมประพรมทอกขอ ๑ เวลา
 อัญงศตศรี อยู่เท่า มนุษย์ทั้งหลายจึงเขานาล้างเท้าขอ ๑
 ธรรมบาลกุมารไ้ไ้ยคนึงนนักกลับไปปราสาท   ครนรุ่งขึ้น
 ทำวักขิลพรหมมาถามขัญหา   ธรรมบาลกุมารก็แก้ตาม
 ที่ไ้ไ้คนมา   ทำวักขิลพรหมจึงตรัสเรียกเทวธิดาทงเจ็ด

๑๘/๑๕/๖๕

นางสังกรานต์ทั้งเจ็ดนั้นมีตามตำราโหร คือ ถ้า
 วันอาทิตย์ชื่อทองมะ ทัดดอกทับทิม เสรของประดับขม
 ราค ภัณฑหารผลมะเดื่อ อารุขวาจักร ชายสังข์
 พาหนะครุฑ

วันจันทร์ชื่อโคราค ทัดดอกขมิ้น เสรของประดับ
 มุกดา ภัณฑหารน้ำมัน อารุขวาพระขรรค์ ชาย
 ไม่เทา พาหนะเสือ

วันอังคารชื่ออราภษษ ทัดดอกบัวหลวง เสรของ
 ประดับโมรา ภัณฑหารโลหิต อารุขวาตรีศูล ชาย
 ธน พาหนะเสกร

วันพุธชื่อมณฑา ทัดดอกจำปา เสรของประดับ
 ไพฑูรย์ ภัณฑหารนมเนย อารุขวาเข็ม ชายไม่เทา
 พาหนะฟ้า

วันพฤหัสบดีชื่อกรณ ทัดดอกมณฑา เสรของ
 ประดับมรกต ภัณฑหารถั่ววงา อารุขวาขอ ชายบน
 พาหนะช้าง

วันศุกร์ชอกมทา ทศตกจงกลนั้ เกร็องประกัย
 ษยวาคำ ภักษาหารกล้วยน้ำ อวธชวาพระชวรคั ซ้าย
 พณ พาหนะกระบือ

วันเสาร์ชอมโหร ทศตกสสามหวา เกร็อง
 ประคัยนลรัตน ภักษาหารเนอทราย อวธชวาจักร
 ซ้ายทรคัส พาหนะนถยง

ในทศคันี้ ซ้าพเจ้าขอน้ำเอาประกาศสงกรานต์
 พ.ศ. ๒๔๗๘ มาอ่านให้ท่านฟังค้อไป

ประกาศสงกรานต์ พทศคักราช ๒๔๗๘
 อธิกสุรทิน จุลศคักราช ๑๒๘๗ ปกคัมาสวาร รัตน
 โกลีนทรคก ๑๕๔ ควิศศคักราช ๑๘๓๕—๓๖
 วันจันทรชงชัย วันเสาร์อธิปัต วันอาทิตย์อุยาทว้ วัน
 จันทรโลกาวินาส

๐๙/๐๕/๒๕๖๕
 ษยมหาสงกรานต์ เทพธคัท ๗ ทรงนามว่า
 โมโหรเทวี อภรรณแกวณลรัตน ทศตกสสามหวา

หัตถ์ชวาทรงจักร หัตถ์ชวายทรงตรีศูล ภาภษาหารเนอ

ทราย เสด็จไต่บาศันลมเนตรเห็นอหลังนกงงเป็นพาหระ

กำหนดวันเสาร์ที่ ๑๓ เมษายน เดือน ๕ ชน ๑๐ คำ

เวลา ๒๒ นาฬิกา เป็นมหาสังกรานต์ วันอาทิตย์ที่

๑๔ เป็นวันเนา วันจันทร์ที่ ๑๕ เป็นวันเถลิงศก

จุลศักราช ๑๒๘๗ เวลา ๑ นาฬิกา ๑๓ นาที

๓๖ วินาที เป็นยกนัสปัตตก

เกณฑ์พรณศาสตร์ บันนาคีให้หน้า ๓ ตัว

พหูหัสปคเป็นอริบค บันนาคีให้ฝนตก ๕๐๐ ห่า ตก

ในจักรวาฬ ๒๐๐ ห่า ตกในหิมพานต์ ๑๕๐ ห่า

ตกในมหาสมุทร ๑๐๐ ห่า ตกในมนุษยโลก ๕๐ ห่า

ฝนคนขอตม กลางบนขย บัลายขอตม

เกณฑ์ธาราราศีคฤง์ ตกปลัดวิธาคู น้ำท่ามาก

เกษตรวิทยาการ ๕ ส่วน เล่ม ๑ ส่วน

มัจฉมังษารผลาหารคตม

ขยควมส่วสค จงมคคกนทงหลยคคคคเวลยชน

ข ใหมนวนย

สำนักหอสมุด

ปาฐกถาเรื่อง พิศโลชิงช้า

ของ

นายสมบุญ ไชติจิตร

บรรยายโดยทางวิทยุกระจายเสียง

เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ท่านทั้งหลาย

วันนี้ คณะกรรมการ ควบคุมวิทยุกระจายเสียงให้
ข้าพเจ้าพูดเรื่อง พิศโลชิงช้า หรือที่เรียกกันอีกอย่างหนึ่ง
ว่า “พระราชพิธีขมพวยและตรีป่าวาย” แต่ก่อน
ที่ข้าพเจ้าจะพูดเรื่องนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายไปรททราบบ
ไว้ก่อนว่า เรื่อง พิศโลชิงช้า ข้าพเจ้าได้เคยเชิญพระ
ราชันพนธ เรื่อง พระราชพิธี สิบสอง เดือน ของ พระบาทสม
เด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลัก ประกอบด้วย
ไตรปิฎก ความ กรุณาแนะนำ จาก คุณพระราชาครู ความเทพมน

ในส่วน^{๑๔} พิศพราหมณ์^{๑๕} มาบรรยายให้ท่านฟัง เพราะวัน
 พุธ^{๑๖} เป็น วัน เวรม พิศ^{๑๗} ชน^{๑๘} บ^{๑๙} ใหม่^{๒๐} ของพราหมณ์^{๒๑} นับตามทาง
 จันทรคติตรงกับวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ พราหมณ์
 จึงตั้งของประกอบพิธี^{๒๒} เป็นการใหญ่ทุกปี ประเพณี
 ไทยเราได้รับลทธิมาจากอินเดียแต่สมัยตกต่ำบรรพ
 ตลอคมาจนถึงชนกรุงรัตนโกสินทร์ พราหมณ์โหร
 อาจารย์ที่อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นผู้ประกอบพิธี และ
 มีหน้าที่ประกอบพิธีพระราชพิธีอย่างอื่นด้วย เว้นแต่
 พิธีใดที่เกี่ยวข้องของ ศาสนาอื่น จึงเป็นพนักงานของพราหมณ์
 พฤคคัมภีร์ คติของพราหมณ์โหรอาจารย์ นับถือพระ
 อิศวรว่าเป็นใหญ่กว่าพระนารายณ์ เพราะพระอิสวรเต็ม
 ไปด้วยความภักดี ถ้าใครตั้งพิธีจะขออันใดก็ให้สม
 ปรารถนา และไม่มีที่จะลงโทษแก่ผู้ใดทั้งฝ่ายดีและชั่ว
 จึงได้นามว่า “พระคุณ” ส่วนพระนารายณ์ตามปกติ
 บรรทมอยู่ในกลางทะเลเป็นนิจ ต่อเมื่อพระอิสวรรับสั่ง
 ใช้ให้ไปกระทำกิจการอันใด เช่นให้ไปปราบปรามทำ

๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐
 ๑๐๑
 ๑๐๒
 ๑๐๓
 ๑๐๔
 ๑๐๕
 ๑๐๖
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐
 ๒๐๑
 ๒๐๒
 ๒๐๓
 ๒๐๔
 ๒๐๕
 ๒๐๖
 ๒๐๗
 ๒๐๘
 ๒๐๙
 ๒๑๐
 ๒๑๑
 ๒๑๒
 ๒๑๓
 ๒๑๔
 ๒๑๕
 ๒๑๖
 ๒๑๗
 ๒๑๘
 ๒๑๙
 ๒๒๐
 ๒๒๑
 ๒๒๒
 ๒๒๓
 ๒๒๔
 ๒๒๕
 ๒๒๖
 ๒๒๗
 ๒๒๘
 ๒๒๙
 ๒๓๐
 ๒๓๑
 ๒๓๒
 ๒๓๓
 ๒๓๔
 ๒๓๕
 ๒๓๖
 ๒๓๗
 ๒๓๘
 ๒๓๙
 ๒๔๐
 ๒๔๑
 ๒๔๒
 ๒๔๓
 ๒๔๔
 ๒๔๕
 ๒๔๖
 ๒๔๗
 ๒๔๘
 ๒๔๙
 ๒๕๐
 ๒๕๑
 ๒๕๒
 ๒๕๓
 ๒๕๔
 ๒๕๕
 ๒๕๖
 ๒๕๗
 ๒๕๘
 ๒๕๙
 ๒๖๐
 ๒๖๑
 ๒๖๒
 ๒๖๓
 ๒๖๔
 ๒๖๕
 ๒๖๖
 ๒๖๗
 ๒๖๘
 ๒๖๙
 ๒๗๐
 ๒๗๑
 ๒๗๒
 ๒๗๓
 ๒๗๔
 ๒๗๕
 ๒๗๖
 ๒๗๗
 ๒๗๘
 ๒๗๙
 ๒๘๐
 ๒๘๑
 ๒๘๒
 ๒๘๓
 ๒๘๔
 ๒๘๕
 ๒๘๖
 ๒๘๗
 ๒๘๘
 ๒๘๙
 ๒๙๐
 ๒๙๑
 ๒๙๒
 ๒๙๓
 ๒๙๔
 ๒๙๕
 ๒๙๖
 ๒๙๗
 ๒๙๘
 ๒๙๙
 ๓๐๐

ไว้ทนต์เขนข้างหนึ่ง และรยประทานถ่วงา ไม่รย
 ประทานเนอส์ทัว ถากพราหมณ์นมภรรยา ก็ไม่
 อย่ด้วยภรรยา พราหมณ์ตั้งหมคผกพรตชย ๓ วัน
 คชวณชน ๗ คำ ๘ คำ ๙ คำ พันนไปก็ออกพรต
 เวเนศพระมหाराชคร (เคยวณมเพยงพระราชคร) ที่
 เป็นผู้ทำพรต ต้องผกพรตไปตลอด ๑๕ วัน นอน
 ประจาอย่ในเทวสถานไม่ไคกลบยาน ครวณชน ๗ คำ
 เวลาเช้าตรู่ พระมหाराชครไปทำพิธีบูชาเสาศิงข่า
 และรคนาสังขจณเจมผู้ที่จะชนโลชิงข่า และจทให้
 พราหมณ์ไปเชิญพระยาผู้ทสมมคว่าป็นองค์พระอศวรให้
 ยাত্রากระบวนมาทางโชนทวารตะวันออก และพคท
 โรงมาสก

ในเวลากลางคณวณชน ๗ คำนนเขนเวลาทำพรต
 เรียกว่าอวิสทชชำระกายจณเจม และทำกรสทชอคม
 สทช ^{09/15/2565} อานทที่หรบแกวงอุปเป่าสังขชชาเสร์จแลวกลาว
 เวทเขคประคคิवालยไกรลาค เมืองจบแลวพราหมณ์ค

สวดมนต์เรียงช้อนต่อ ๆ กัน ๔ คน สวดมนต์ไวยะ วรรคต้น
 ช้อนมหาเวชตก วรรคสองคนที่ ๒ สวด เวียงโกธา
 ยะตก วรรคสามคนที่ ๓ สวด เวียงสารวะตก วรรค
 สี่คนที่ ๔ สวด เวียงเวชตก เมื่อจบทั้ง ๔ คนแล้ว
 จึงว่าพร้อมกันทั้ง ๔ คน เวียงพิธีรมป่าวาย ในเวลา
 ว่าพิธีรมป่าวาย ๓ ขยन्नเข้าสังข์ หยคแล้ว สวดซ้ำ
 อย่างเดิมอีก ถึงพิธีรมป่าวายเข้าสังข์อีก เข้าสังข์ครบ
 ๑๑ ครั้ง เวียงกนวากณตหนึ่งเป็นจบ ต่อนั้นไปพระ
 มหาราชาครุ พรหมนา จนทนทเขาตอกย่นแกว่งอุยไยเยน
 กระก่งเข้าสังข์ขบชาออกครึ่งหนึ่ง เมื่อจบแล้ววางอุยไยเยน
 ถวาย แล้วบชาพานตอกไม้ กล่าวเวทถวายตอกไม้
 รายชื่อพระเป็นเจ้าทั้งปวงจบแล้ว คู่สวดทั้ง ๔ คนน
 ยกพานชาตอก กล่าวเวทถวายอลยคนละครึ่ง เป็นการ
 ถวายชาตอก แล้วจึงเอาช่าวตอกนนั้นแจกคนทีไปชม
 นม พง อัย ณ ๓ นี้ให้บริษัประทาน เป็นการ สวดสัจมงคล กน
 เส้นขจรญไว้ เมื่อเสร็จพิธีทเทวสถานพระอิศวรแล้ว

ไปทำทเทวสถานพระมหาวิฆเนศวรอย่างเดียวกัน แต่
สวดเพียง ๘ จบเป็นกฐกหนึ่ง แล้วแจกข้าวตอกตาม
เคย การพิธีอย่างทกล่าวมาแล้ววันทา ๑๐ คน

ความมุ่งหมายของการทำพิธีกรรมพวายนน ถิ
กันว่าพระอิศวรเป็นเจ้าเสด็จลงมาเยี่ยมโลกบละครั้ง
ครั้งหนึ่งมีกำหนด ๑๐ วัน แต่ก่อนนเคยเริ่มทำพิธีวัน
เสด็จลงมาตอนอายุ ขน ๗ คำ วันแรมคำ ๑ เสด็จ
กลับ และในวันแรมคำ ๑ นั้นเองพระนารายณ์เสด็จ
ลงมา ประทับอยู่จนถึงวันแรม ๕ คำ จึงเสด็จกลับ
แต่เคยวนเลือนมาเป็นเดือนๆ เพื่อให้เหมาะแก่ฤดูกาล
แห่งภูมิประเทศที่จะทำพิธีในเดือนนั้น คือเสด็จลงมา
วันพรุ่งนตรงกบวันขน ๗ คำ

การจกรบเสด็จพระอิศวรนั้นเป็นการสนกกรกกรน
มเวอกรวาทกล่าวไว้ว่า มีเทพยดาทั้งหลายมาเฝ้าประชุม
พร้อมกัน เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระธรรณ และ
พระคงคา ซึ่งพราหมณ์ทำเป็นแผ่นกระดาษ ๓ แผ่น

สลักเขนรูปพระอาทิตย์ พระจันทร์แผ่น ๑ เขนรูปนาง
 พระธรณแผ่น ๑ เขนรูปพระคงคาแผ่น ๑ ผงไว้น้ำ
 ชมรม ซึ่งเรียกกันว่ากระดานลงหลุม โลกบาลทั้ง ๔
 ก็มาได้ซึ่งชาตวาย พระยานาคหรือเทพยดาว่ากันเป็น
 สองอย่างอยู่ ก็มารำเชนงพ่นน้ำหรือสำคน้ำวาย เป็น
 การสนุกรกรกรวน มีคนไปร้อยแจกเข้าตอกเข้าเมาท์
 เหลือจากสิ่งเว่ยอันนบถอกันว่าเขนการสวดตีมงคล

แต่ส่วนการพระราชพิธีกร ฆ่าวาย ของพระนารายณ์
 นั้น เป็นการเรียงบเทงาไม่สนุกรกรกรวน เห็นจะเป็น
 เพราะพระองค์ไม่โปรดในการสโมสร์ จึงจะกล่าวต่อไปใน
 พอดีงวนแรมค่ำ ๑ เป็นวันพิธีกรยิมพวาย และตรีฆ่าวาย
 ต่อกันหมายความว่า สิ่งเสด็จพระอิศวรและรัยเสด็จพระ
 นารายณ์ พรหมณ์ชมนมกนที่สถานพระนารายณ์ พระ
 มหาราชคร กล่าว เวท เบ็ด ประ ต วิวลัย ไกรลาค์เหมอิน
 อย่างเบ็ดถวายพระอิศวร แล้วสวดบูชาอย่างเช่นที่ทำใน
 สองเทวสถานก่อนนั้น เป็นแต่เปลี่ยนชื่อเป็นพระนารายณ์

คงสวดขีไวยะมหาเวชตัก แผลถกกันแต่ว่าชนคิว่าหะเทวะ
 ค้อไปก็สวดโกธรายะตัก ส้าวระตัก เวชตัก แล้วสวด
 โสชตักโนพร้อมกันทั้ง ๔ คน เข้าสังขสวด ๖ ขบ เป็น
 กณทหนึ่ง แต่เวลาสวดพราหมณ์ค้สวดขยนเป็นตบเสมอ
 หนากนทั้ง ๔ คน เสร็จการทเทวสถานพระนารายณ์
 แล้วไปทำที่ เทวสถานพระมหาวีระเนศวรเหมือนอย่างเช่น
 ที่เคยทำมาแล้วในตอนว่าทวรบพระอิศวรอีก พหิทง
 สองเทวสถานนค้ขรบทำให้เสร็จเสียแต่เย็น เพราะ
 จะต้องเตรียมการทจะทำณเทวสถานพระอิศวรค้อไป เป็น
 วันเหนื่อยมากของพราหมณ์ เพราะทงรบพระนารายณ์
 และส่งพระอิศวร

เวลาค่ำในวันแรมค่ำ ๑ นั้นคืนกระษณแท้ ซึ่ง
 เรียกกันว่า “แห่พระนเรศวร” ดังทเราเคยรอกันเล่น
 ว่า “พระนเรศวรเดือนหงาย พระนารายณ์เดือนมืด”
 นั้น กอณเห็นพระนเรศวร คอณเห็นพระอิศวรเวลาจะเสด็จกลับ
 จากโลกนไปสรวงสวรรค์ พระองค์โปรดแสงสว่างจง

เห็นในเวลาเดือนขึ้น แต่จะไม่กล่าวถึงรายการกระบวน
ให้ท่านฟัง เพราะเวลาจำกัด

ต่อไปก็เริ่มทำพิธี ครบถ้วนในสถานพระนา-
รายณ์แห่งเดียวเช่นทำในวันแรมค่ำ ๑ พอถึงวันแรม ๕
ค่ำแห่งเสด็จพระนารายณ์อีกครั้งหนึ่ง กระบวนแห่ก็
เหมือนกับแห่พระอิศวร ผิดกันแต่ไม่มีเสลี่ยงหงษ์ การ
พิธีครบถ้วนเสร็จในวันแรม ๕ ค่ำ การพระราชพิธี
ครุยมพวายและครุขวายนแต่ก่อนทำแต่พิธีพราหมณ์ถึง
กล่าวมาแล้ว ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า การพิธี เป็นพิธีใหญ่
สำหรับพระนคร สมควรจะมีพิธีสงฆ์ด้วย จึงโปรดให้
เพิ่มพิธีสงฆ์รวมเข้าด้วย คือในวันขึ้น ๗ ค่ำ เวลาเช้า
พระสงฆ์บพระราชมณเฑียรที่พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท
เสด็จออกเสวยพระเสวยทันเวลาใดทอดพระเนตร กระบวน
แห่กลับถึงเวลากลางคืนในวันขึ้น ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ๙ ค่ำ

สวคมนตรี ในพระอโศกวิศพระศรรัตนศาสตร์การาม พอ
 วันแรม ๕ ค่ำ เรมท่าพิตรปาวายกิมพระสงฆ์พระ
 ราชทานฉน เวลาค่ำสวคมนตรีเหมือนออย่างพิตรยัมพวาย
 แต่มาดงสมย่นการพิตรสงฆ์ ได้เปลี่ยนความนิยมไป จิตทำ
 ณสถานทีราชการของพระยาผู้ชงย่นชงชาสังกัดข่าง ไป
 ทำพิธีณสถานทีราชการ อยู่น้อย ในความ คัมครอง ของกระ
 ทรวงข่าง เช่นย่นกทาทสถานกรมวงนอกเขนตน

นอกจากนั้นแล้ว พราหมณ์ยังได้มีการ สมโภช
 เทวรูปและทำบุญ เนื่องไฟ พระพุทธศาสนา อันเกยวกบพิ
 ตรสงฆ์ออก คือ ในวันแรม ๕ ค่ำ เวลาเย็นพระสงฆ์สวคมนตรี
 ที่ในเทวสถาน มีประชาชนพายบุตร หลาน มาฟังสวค
 พระพุทธมนต์เพื่อโถนจกในวันแรม ๖ ค่ำ เวลาเช้า คดี
 จกแล้วเลยงพระ มีจำนวนเด็กโถนจกที่เทวสถานในข
 หนึ่งไม่มอญธรรโธยคน ถึงเวลาข่ามเวย่นเทย่นเทวรูป
 มีบายศรีตองช่ายชวาและเนตรสังขขพาทย์ ของ หลวง ประ

โคมทวย การพรตสังฆททาเนองทวยพรอพรหมณคิงกลาว
มายงนอมเปเนประเพณอยุจนบคน

ทจนจะวาทวยลกษณะการพอยนชงชาตอไป การ
พระราชพอนตองมชาราชการฝไคฝหนง ชงรบสมมต
เปเนองคพรอศวรเปเนเจาเลคจลงมาเยยมโลก ตามท
พรหมณคอยอยนเน ชาราชการชงมตาแหงทไทรบ
สมมตนี้ แดกอนมาอยในเจาพระยาพลเทพ ชงเปเน
เกษตราชบคเตผเตยว เปเนคาแหงทมมาแตครงกรงศร
อยชยาเปเนราชธานี จนถงรัชชกาลท ๓ กรงรัตนโก-
สินทร เมอเจาพระยาพลเทพ (ฉม) ถงอัสัญกรรม
ตำแหน่งเจาพระยาพลเทพวาง จงไปรดใหเจาพระยานกร
บคินทร ชงเวลาอนนงเปเนพระยาราชสภาวคยนชงชา
แทนบหนง ตอไปก็เปเลยนเปเนเจาพระยาจรรรมาชกรณา
ชบค (เสอ) แลวถงเจาพระยายมราช (สช) เมอชง
เปเนพระยาสรเสนา ๐๘/๐๕/๒๕๖๕ เดีไมไคเปเลยนทกยไป ยนบหนง
แลวถยนชอาก มาจนถงรัชชกาลท ๔ ทรงพระราชการ

เห็นว่าเจ้าพระยาพลเทพต้องแห่ทุกปี ๗ ครั้ง ๒ ครั้ง คือ
 แรกนาครั้ง ๑ ซ้ำชาครั้ง ๑ เห็นยอนก็ จึงไปรักให้
 ข้าราชการที่ไต่รบพระราชทานพานทอง เปลี่ยนกัน ยินซึ่ง
 ชาวละครคน จึงยื่นประเพณีต่อมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน
 และในยอนก็ไต่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยา
 ชลมารคพิจารณาเป็นพระยาอินทร์ฯ ถ้าท่านทั้งหลายไป
 ค้แก่ซึ่งชาวฝรั่งนั้นเข้า ก็จะได้เห็นท่านเจ้าคุณชลมารค
 พิจารณาดังตวงนึ่งผาเยยรบซึ่งเรียกกันว่า “นึ่งย่าวชน”
 คือมีชายห้อยอยู่ข้างเบื่องหน้า สวมเสื้อเขยรบยี่ คาคบ
 เข็มชก สวมเสื้อครุยลอมพอกเกยวตามบรรพาศักดิ์ ถ้า
 ว่าตามที่เคยมาทุกปี พระยาอินทร์ซึ่งชาวชนวดหลวงไทยม
 มา ๔ มีกระบวนแห่มาตามถนนบั้งเมือง กระบวน
 หยตนอกไขลอนทวาร ตะวัน ออก ที่ เชียง สะพาน เจริญทัศน์
 แล้วพระยาดังจากจรดเดินมาเข้าโรงมณฑก พวามหันนา
 กะตามซึ่งชาวซึ่งสมมติว่าจะไปแขวนมารบพระยา เมื่อ
 พระยามาถึงโรงลามกแล้ว ก็นำกะตามนั้นกลับคืนไป

09/05/2565

ไว้ในเทวสถาน ปล่อยให้กระต่ายซึ่งโตเอาเชือกครกให้คง
 คัดไว้กับเสาสีงช้าลง . เป็นการสมมติว่าเอากระต่ายแผ่น
 ที่เอาไปเก็บไว้ในเทวสถานขึ้นไปแขวน แล้วจึงไต่หลัง
 นาสังฆิณเฒ่า เมื่อเสร็จแล้วนำพระยาไปทนมรม โรง
 ชมรมนั้นทำเป็นปราสาทไม้ไม่ทาสีขาวเป็นเพดาน มีม่าน
 ๓ ด้าน กลางชมรมตั้งราวไม้ไผ่หุ้มผ้าซึ่งเรียกกันว่า
 บรรพท้าว หมายความว่าธนูสำหรับยิงราว ๑
 สำหรับยิงราว ๑ เมื่อพระยานางทราว ยกเท้าขวาพาด
 เข่าซ้าย เท้าซ้ายย่นพ่น มีพราหมณ์ยืนข้างขวา ๔ คน
 ข้างซ้ายมี ข้าราชการ เป็นคี่เคียง แต่งเต็มยศยืน ๔ คน
 พราหมณ์เป่าสังข์ช่อเบื้องหน้า ๒ คน และพราหมณ์ที่
 สมมติเป็นนาล้วนยืนซ้ายมืออีก ๔ คน เมื่อพระยาไป
 ถึงโรงชมรมก็คืบเทียบนส่งไปบูชาพระศรี สากยมณฑลในวัด
 สัตคันและบูชาเทวรูปในเทวสถานตามประเพณีแล้ว นา
 ล้วนซึ่งสมมติว่าเป็นโลกบาลทั้ง ๔ ชั้นไล่ซึ่งข้ากระต่าย
 ๓ คน ๓ กระต่าย มีเส้าไม้ไผ่ปลายผูกลงเงิน

09/05/2565

ชักไว้ ๒ ภาระงานแรก ๑๒ บาท ภาระงานที่สอง ๑๐ บาท
 และภาระงานที่สาม ๘ บาท - นำส่วนซึ่งไล่ซึ่งชานแรก
 ขึ้นไปนั่งถวายบังคม และนั่งไล่ไปจนซึ่งชำโยนแรงจึง
 ไต่ลูกขนยนคนหน้าคอย คาบเงินที่ผูกห้อยไว้ บนปลายไม้
 คนหลังคอยแก้ท้ายให้ตรงเส้าเงิน เมื่อไล่ซึ่งชำเสร็จ
 ๓ ภาระงานแล้ว พระยาเดินออกจากโรงสมรมไปจนรถที่หัว
 ถนนตตองนอก โขลนทวารทางตะวันตก เคลื่อนกระบวน
 ไปตามถนนข้างเมือง เลี้ยวลงถนนสนามชัย มีประ
 เพลนอย่างหนึ่งซึ่งควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ด้วย คือภายใน
 กระบวนแห่ เมื่อกระบวนแห่มาถึงหน้าพระที่นั่งสถิต
 ศักรวรยปราสาท กระบวนแห่ทิดชิวาฐ ต้อง กลับปลาย
 ชิวาฐลง และเมื่อเสด็จหรือ ปรดพระยามาถึงท้ายพระที่นั่ง
 สถิตศักรวรย พระยาต้องลงเดินมาจนถึงหน้าพระที่นั่ง
 มเสด็จขึ้นสู่บันไดสำหรับถวายบังคม และได้รับพระราชทาน
 ผลกัลปพฤกษ์ ๒๐๐ ผล ถวายบังคมอีกครั้งหนึ่งแล้ว

เดินไปจนสุดท้าวพระที่นั่งทรงงงชนเสลียง หรือชนรถเคลื่อน
กระบวนต่อไป

การพิธีสงฆ์สำหรับวันขึ้น ๗ ค่ำ เวลานั้น
กระบวนแห่มาตั้งรออยู่แถวหน้าวัดพระเชตุพนกษัตริย์ ถ้า
ขี้โตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทอดพระเนตร
และโตเรียกกระบวนแห่เมื่อโต จึงโตเดินกระบวนผ่าน
หน้าพระที่นั่ง พระยาลงจากเสลียงเดินเข้าไปกราบถวาย
บังคม และได้รับพระราชทานผลกล้วยพุกฤษ์ ๒๐๐ ผล
แล้วกราบถวายบังคมอีกครั้งหนึ่งทรงงงชนเสลียงเคลื่อน
กระบวนต่อไป เลี้ยวออกถนนบำรุงเมือง ถึงเสาชิงช้า
พุกโรงสมรมที่ ๑ ข้างตะวันออกเหมือนเวลาเช้าขึ้น
๗ ค่ำ แต่ไม่ต้องพุกโรงมาลาก และไม่ต้องมีกระทานมา
รับ เพราะกระทานเขavnอยู่เสร็จแล้ว นาลวันโตชิงช้า
กระทาน เงินที่ผูกปลายไม้ก็เท่าวันแรก เมื่อโตชิงช้าแล้ว
นาลวันทั้ง ๑๒ คนยกขันสาครมีน้ำในขันเต็มมาตั้งหน้า
สมรม ว่าเขavnงสาครนำถนกรับ ๓ เขavn แล้วพระยายาย

ไปนั่งชมรมที่ ๒ ที่ ๓ นาลวณกยถนตามไปร้านเซงก
หน้าพระยา สาคน้ำแห่งละ ๓ เซงงเส้งแล้ว พระยา
ไปอินเสดยงที่สะพานเจริญทัศนแห กลับไปยงที่เดิม เป็น
อินเส้งการ

เมื่อเส้งการพิไลชงชานแล้ว สมนทว่าพระ
อศวรไคทอดพระเนตรการมหรสพ และการคอรบยเส้ง
เยนทพอพระทัย ก็ทรงโปรดประทานคุณความคอรเป็น
ครสวสคิมงคลให้แก่ประชาชนชาวสยาม ผู้ประกอการ
พอน จะไคอยู่เยนเยนสุขท่วหน้ากัน ไครจะประกอบ
การหาเลยงชีพโดยชอขรรรมในทางไค ก็ไคผลเจริญ
มั่งคั่งสมบุรณควยโภคทรพยวฒนนาถาวรค่อไป

ขอความสวสคิงมแต่ท่านทงหลาย

09/05/2565

พระวสิษฐพจนการ ผู้พิมพ์โฆษณา

๑๐๐๐: ๒๗/๗/๗๘